

כבר לאחר ויכוח / נתן אלתרמן

1

פתע אתה שוהה רגע, פונה כה וכה, מביט סביב, ומבין כי נסתיימו ויכוחינו.

העיונים והדיונים, השאלות-ותשובות, הסימפוזיונים, בעיית גבולות היסטוריים או גבולות בטחוניים, שאלות דמיון ומציאות של דמוגרפיה, סוגיות שטחים תמורת שלום, או שטחים כמכשול לשלום – כל אלה עוד מרחפים בחלל האוויר, אך כבר הם כעופות-כנף אחרונים עם חילוף העונות.

כל זה הולך ונמוג. נשאר העובדה העיקרית. זו האומרת כי מדינת ישראל, המוסיפה לעמוד על חייה, ממשיכה בכך את המלאכה שהתחילה בה ביום הכרזת העצמאות, היא אותה מדינה שהוכרזה לפני עשרים שנים, ורק גבולותיה כיום הם אחרים משהיו.

והדם נשפך על גבולות אלה מפני שהם גבולות ישראל, ולא מפני שהם גבולות של "שטחים מוחזקים".

ואם בראשית הדברים רווחה הגירסה שראתה את הגבולות החדשים הללו כ"קלפים" בידנו, הוצא כיום המונח הזה מכלל שימוש ואינו נשמע עוד. שכן החוש הנכון והטבעי הוא שקבע, בלי אומר ודברים, שאין אלה קלפי-משחק. אין עם שופך דמו על קלפים. אומה אינה קוביסטוס.

2

יש קוראים לגבולות הללו גבולות-הפסקת-האש. אך כל יום אנו רואים שהגבולות הללו דולקים והם אש בוערה. אנו מאמינים אמונה עמוקה, אמונת חיים ושלום, כי האש היא זמנית. אך ככל שהיא מתארכת ומתמשכת כך היא מוחה ושורפת לא את הגבולות אלא את זמניותם. את ארעיותם.

ושליטי ערב, הטוענים כי לא יסכימו בשום פנים למשא-ומתן אתנו על הגבולות החדשים הללו, אומרים דבר שאין לו שחר.

שכן מאז ששת הימים אין הם חדלים מלשאת ולתת עם ישראל על הגבולות הללו, ודווקא במשא-ומתן ישיר, של תותחים ומקלעים.

וככל ששיחות אלו הולכות ומתמשכות, כן מתחילים להבין גם הם וגם אנחנו, כי מה שהם מתכוונים להשיג ב"משא-ומתן" זה לא יושג לעולם. אף לא בדרכים אחרות.

לפני ימים אחדים שודר ב"קול ישראל" קטע מראיון מוקלט של נאצר עם אמריקני.

ישראל – כך אמר הראיס – אינה יכולה לתבוע גם שלום וגם "שטחים". אין היא יכולה להחזיק בשני הדברים גם יחד.

ניסוח זה אינו חדש. למעשה שמענו אותו עד הזמן האחרון גם בסימפוזיונים ובוועידות שלנו. מפי רבים וכן טובים.

בהבדל אחד: כשנאצר אומר שאין ישראל רשאית לתבוע את שני הדברים גם יחד – גם שלום וגם "שטחים" – הוא מתכוון לומר שאין היא רשאית לתבוע אפילו אחד מהם.

ולכן, אף שלכאורה, כדעת כמה וכמה מבינינו, הוא מתפרץ בניסוחו זה לדלתיים פתוחות, הרי מזלה של ישראל הוא שדלתיים פתוחות אלו אינן שער שבו הוא יכול להבקיע את המערך הצבאי של התעלה.

3

רשאים אנו, כמובן, ואולי אף חייבים, להוסיף ולהתפלמס בינינו לבין עצמנו בענייני עיקרון ויסוד, כגון בדברים הקובעים את אפיה היהודי של המדינה ושאר בעיות שאין ציבור בר-דעת יכול בלעדיתהן.

אך הולכת וגוברת ההרגשה, כי גם בתחומים אלה מוסח מרכז-הכובד ומתחלפת דרגת חשיבותם של הדברים.

דברים שנראו עיקר מסתברים כיום כשניים-במעלה לעומת ענייני שעה מובהקים, ולא רק משום שענייני השעה דוחקים יותר, או עומדים בראש התור, אלא אף מבחינת הערך המוחלט. כבודם של עיונים מסוימים במקומו מונח, אלא שמקום זה נעשה כיום מרוחק יותר, ולכן גם חשוב פחות.

נדגים נקודה זו במשל מדברי ראש-הממשלה.

בין הדברים החותכים, הנכונים, רבי-הכוח, שנשמעו מפי גולדה מאיר בימים אלה, שמענו מפי, ב"קול-ישראל", כזאת:

"איני מן הפחדניות הגדולות, אך פחד תוקף אותי ואימה נופלת עליי בחשבי כי... – וכן בא תיאור סכנתו של תהליך צפוי העשוי להפוך את העם היושב בציון לעם של בעלי צווארונים-לבנים, תהליך של התרחקות מעבודת-כפיים. אנו נהיה האגרונומים ואחרים יעבדו בשדה; אנו נהיה המהנדסים ואחרים יבנו.

כל זאת בקשר עם התכנית להעסיק בישראל שלושים אלף ערביי "השטחים".

אין אני מביא ענין זה כדי להביע בו דעה בשאלת "השילוב". לא כאן המקום להתפלמס על כך.

אך הנימוק שנשמע מפי גולדה מאיר בבעיה זו הוא נימוק כה מקיף וכה רב-קשרים עם גורמים אחרים ותהליכים אחרים, עד כי מרוב חשיבותו הכוללת ניטלת חשיבותו לגבי השאלה שהוא עומד עליה.

שכן תהליכי אורבניזציה, או "אקדמיזציה" וכיוצא באלה, לא מדיניות "השילוב" תקבע אותם לא היא שרשם ומוצאם. אך לעומת זאת עשוי "שילוב" זה לקבוע דברים בעלי חשיבות עליונה, מקיפה ומעמיקה יותר מכל תהליך אחר, בשאלת החיים של המדינה, שאלת יחסי השכנות עם הערבים.

אותו פחד שנפל על ראש-הממשלה מפני "הצווארון הלבן" הוא אולי מוצדק, לגופו, אך כיום סכנה זו מרוחקת יותר מסכנות אחרות. ויש מוקדם ומאוחר בפחדים.

4

אומרים כי הממשלה "עוד לא החליטה". ענין ההתנחלויות עודו מונח על שולחנה.

ואף-על-פי-כן אולי נדייק יותר אם נאמר, כי הוויכוח, למעשה, נסתיים גם בממשלה, ואם אין היא ניגשת למעשי התנחלות ולמעשה גיוס מתנחלים, הרי אין זה סימן של חוסר-החלטה אלא של הימנעות מלהגשים את המוחלט והמוכרע והמוכרח.

כך הדבר אפילו לגבי ירושלים, **שבוענין זה** ההחלטות ודאי אינן חסרות. אגב, גם שם חשובות דרישותיו של ראש-העירייה להחשת קצב האכלוס והבנייה, יותר מהפלגות עיוניות על טיבה ועתידותיה של עיר-הקודש, ויותר מרעיונות כגון מה שהביע ראש-העירייה לא מכבר, שערבים רשאים להקים להם בירה שתשתרע מבית-לחם ועד רמאללה והם רשאים אפילו לקרוא לה בשם ירושלים.

לפני זמן-מה היה רעיון זה מעורר בלי ספק מרקחה לא מעטה, ואילו כיום, הכול אולי יסכימו פשוט כי הוא רעיון מיותר, ולו רק מן הטעם הברור שאם מצינו ירושלים-של-מטה וירושלים-של-מעלה אין להוסיף על כך ירושלים-של-רמאללה.

5

בינתיים, בתוך גבולותיה של מדינת ישראל זו, הגיע ועבר זה עתה יום-העצמאות.

הוא היה שונה הפעם מכל אלה שקדמו לו. הוא כאילו נכנס באמצע, לא בדיוק בזמן הנכון, באין הדעת פנויה לו כל-כך, מחמת המתח.

אפילו מצד המספר "הסידורי" לא הייתה בו חגיגות שלמה. עשרים ואחד. לא עשור. לא יובל. גם המצעד ניטל ממנו ולרגעים היה נדמה כי בכלל אין הוא מוצא מקום לעצמו.

אך אלה שהסתכלו בו רגע, שראו את פס-הדמים אשר כיסה את פניו, את פס-הדמים ואת הגבולות הבווערים סביבו, המשלבים אורם הנורא בפנסי הצבעונים ובדגלונני החגיגות, אלה שראו פניו לא ישכחו אותן.

אולי רק יום-העצמאות הראשון דומה לו מבחינה זו להוד, לעוני, לשפע, לצער ולכורח.

יגונו הנורא היה הפעם הדוק-שפתיים ורק משרוקיות-הנייר הצבעוניות צווחו עד כלות נשמה ועם שחר הלכו יהודים בקאפוטות-משי אל בתי-כנסת לתפילת חג, ומאחרים בנשף חזרו מתוך הלילה הרועש וגדנ"עים, עם תרמיליהם, חפזו לעלות לירושלים אל צעדת-החומה, והיום היה כולו כאילו מעשה ידיים, "מוצר" שראינו בתהליך עשייתו, אך חגי ישראל העתיקים הביטו בו מתוך שנת תשכ"ט זו, חגים עתיקים שיש בהם בני

שלושת אלפים שנה ויותר, הביטו בו כשהוא עומד באמצע, תוהה מה לעשות, וכמו אמרו לו "אחינו אתה" וכמו ידעו כי הוא עוד ישוב ויעלה ויבוא ויגיע וייראה ויירצה, ואף כי ראינו בעשייתו הרי אין הוא "מוצר" חדש, אלא הוא נטפי שרף שנטפו מן הגזע העתיק, שרף שנצטבר והבשיל ונתמלא כוח והבקיע ועכשיו הוא לוחט כדם-התמצית של הקורות.